

Artă sau virtuozitate

Auzim adesea spunându-se despre unele spectacole că sînt „ingenioase” dar „gratuite”, că jocul actorilor este de o rară „virtuozitate”, dar că partitura pe care o interpretează „este săracă și că regia a fost „abilă”, dar s-a exercitat „în gol”. Se opun astfel arta autentică — virtuozității pure, mesajul — limbajului folosit, textul — interpretării sale și nu o dată asemenea observații nu sînt lipsite de temei. Trebuie, credem, să re-punem, totuși, virtuozitatea în drepturile ei.

Departate de a fi o simplă operație mecanică, ținînd de tehnica reproducerii fidele a unei piese, virtuozitatea execuției este absolut necesară, devine o componentă a marii arte însăși. De fapt, *virtuozitatea ține de însăși perfecțiunea interpretării, de capacitatea de a lumina din nenumărate unghiuri același text, fără a-i trăda sensurile esențiale, de inventivitate și originalitate în lupta cu prejudecățile, stereotipurile, copierea servilă a modelelor anterioare.*

Se spune adesea că virtuozitatea interpretării ține de meșteșug, că ea coboară, astfel, arta la nivelul unei „îndeletniciri” — fie ea și frumoasă — și că prin aceasta vocația ei axiologică dispăre, iar adevăratele virtuți ale regizorului sau actorului de talent se pierd în ingeniozitate sterilă. Înainte de a discuta îndreptățirea unor asemenea învinuiri am dori să amintim că interpretarea sau execuția unor spectacole a fost dintotdeauna o meserie, că în afara talentului s-a cerut dintotdeauna o pricepere, motiv pentru care toate acestea se pot învăța la conservatorii (de muzică, artă teatrală, arte plastice) și că nu de puține ori tocmai actorii și regizorii au fost văduviți uneori în învățarea abc-ului propriu domeniului.

Nici un talent nu se poate manifesta fără cunoașterea fundamentelor limbajului spectacolului, chiar dacă în loc să le respecte întocmai le va încălca sau va crea altele. În fond, Stanislavski prin tehnica „trăirii” sau Brecht prin „distanțare” nu anulau esența spectacolului teatral, chiar dacă-i aduceau modificări substanțiale și deschideau noi școli interpretative.

Istoriceste, are loc adesea o pendulare între diverse mijloace de execuție sau coexistența diverselor maniere de interpretare, chiar și a aceluiași text, ceea ce în genere este o dovadă de fertilitate și bogăție a talentelor interpretative, acordînd artei spectacolului independență și autonomie. A putea distinge

între stilul regizoral al regretatului Sică Alexandrescu și cel al lui Liviu Ciulei în cazul aceluiași Caragiale arată că teatrul nu este o cenușăreasă, *ancilla* a literaturii dramatice, ci își are propria sa ființă artistică și axiologică. O lucrare precum *Shakespeare, contemporanul nostru* nu pleda pentru „aducerea la zi”, cu orice preț, a marelui Will, ci sublinia faptul că textul conține numeroase implicații și sugestii actuale, că el îngăduie noi viziuni regizorale care, fără a-l trăda, sînt radical altele față de cele tradiționale.

În dinamica evoluției teatrului sînt numeroase situațiile cînd se trece dintr-o extremă într-alta, cînd, adică, accentul pus asupra sensului, a mesajului, face, uneori, să fie trecute pe planul al doilea aspectele privind limbajul; și cel mai direct au de suferit atunci interpretarea regizorală, jocul actorilor, scenografia, muzica. Ca o replică apare tendința — existentă la noi în ultimii ani — ca textul dramatic să devină un simplu pretext, ca talentul și fantezia interpretativă să se exercite alături și indiferent de sensul și mesajul implicat în suportul său literar. Asemenea situații devin prilejuri pentru exerciții regizorale, actoricești sau scenografice în sine, demonstrații de virtuozitate pură și ajung să nu mai transmită spectatorului un mesaj teatral complex, ci îl invită doar să admire performanțe interpretative. Asemenea situații sînt criticabile în principiu — ca orice unilateralizare sau exces — dar ar fi nedrept să le negăm nu numai utilitatea în perfecționarea mijloacelor de expresie, dar și rostul lor artistic, funcția lor general-culturală.

Iată, spectacolul *Trei gemeni venețieni*, pe care l-am apreciat într-un articol recent apărut în coloanele aceleiași reviste, constituie, în bună măsură, un asemenea caz, exercițiile de virtuozitate regizorală și, mai ales, actoricească devenind un prilej de perfecționare a limbajului teatral, de afirmare a artei scenice ca atare.

Discuția raportului artă-virtuozitate nu trebuie, deci, privită ca opunere a unor poli antinomici, ci, mai degrabă, ca relație între întreg și parte, iar înțelegerea ei justă nu poate ignora contextul socio-cultural existent. Trăim momentul diversificării artelor, al experimentelor și perfecționării tuturor mijloacelor de expresie; or, în această situație, fiecare domeniu se poate păstra și, mai ales, afirma, prin ceea ce are propriu, specific, de neîmpărțit cu altele.